

DIGITAL BUSINESS MANAGEMENT_WEEK_6. THE ROLE OF THE DIGITAL ECONOMY IN BUSINESS**RAQAMLI BIZNES BOSHQARUVI_6_HAFTA. RAQAMLI ISTISODIYOTNI BIZNESDAGI O'RNI**

Raqamli iqtisodga xos bo'lgan texnologik o'zgarishlar ishlab chiqaruvchilar va xaridorlarning biznes uchun yangi bozor qoidalarini yaratishi mumkin. Bunday muhitda kompaniyalar yangi raqobat strategiyalarini qidirishi va raqobat samaradorligini oshirishlari kerak. Omon qolish va ayni paytda yangi sharoitda rivojlanish uchun kompaniyalar raqamli axborot texnologiyalari sohasidagi o'z vakolatlarini oshirishlari kerak.

Endi "Raqamli iqtisodiyot"ning qanday xatarlari mavjud?

"Raqamlar"ni va elektron tijoratni amalga oshirish insoniyat uchun bir qator kamchiliklarni bartaraf etadi, ular orasida

- shaxsiy ma'lumotlarning muhofazasi muammosiga bog'liq kiber tahdidlar xavfi (qisman qalloblik muammosi raqamli savodxonlik deb atalishi bilan hal qilinishi mumkin);
- "raqamli qullik" (millionlab odamlarning o'z xatti-xarakatlarini nazorat qilish uchun ma'lumotlarni ishlatish);
- mehnat bozorida ishsizlik darajasining ortishi, chunki ba'zi kasblar va sanoatning yo'qolishi xavfi ortadi (masalan, ko'plab mutaxassislar bank tizimining kelgusi o'n yil ichida yo'q bo'lib ketishiga jiddiy ishonishadi).

Buni axborot texnologiyalari va uning maxsulotlarini yanada kengaytirish xisobiga amalga oshirish mumkin:

- elektron kassa apparatlari, xaridorlarga xizmat ko'rsatuvchi botlar, uchuvchisiz transport vositalari va boshqa narsalar);
- "raqamli bog'lanish" (raqamli ta'limda raqamli xizmatlar va maxsulotlarga kirish, natijada, bir mamlakatda yoki turli mamlakatlarda odamlarning savodxonlik darajasidagi bo'shliq).

Raqamli iqtisodiyotga o'tish xavfi nima?

Har bir zamonaviy boshlang'ich va tajribali tadbirkor raqamli iqtisodiyotning samaradorligini ko'rmoqdi. Bu aholi uchun tahdid deb hisoblaydiganlar bor. Shunday qilib, raqamli iqtisodiyotning eng muhim namoyishi – robotlarni ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatishga ommaviy kirishishdir. So'nggi paytlarda hatto xalqaro tashkilotlar ham robotlarning iqtisodiyotni robotlashtirishga olib kelishi mumkin bo'lgan xavflarni tushunishdi, chunki robotlar amalda odamlarni tashvishlantirmoqda.

Prognozlarga ko'ra, kelgusi o'n yilliklar ichida uchinchi dunyo mamlakatlarida odamlarning uchdan ikki qismi ishsiz qoladi. Bu yerda muammolar ushbu

mamlakatlarga ta'sir qilishi tasodif emas, chunki bu yerda robotizatsiyaga uchragan moddiy ishlab chiqarish ustunlik qiladi.

G'arb mamlakatlarida robotizatsiya yangi bosqichga o'tmoqda. Hozirgi vaqtda moddiy ishlab chiqarishni robotlashtirilgandan so'ng, xizmat ko'rsatish sektorini robotlashtirish boshlanadi. Bu yerda aholi ko'pchiligi xizmat ko'rsatish sohasi bilan shug'ullanayotganini xamma biladi. Bu jarayon bank, transport va savdo sohalarida o'zini namoyon qiladi. Vaqt o'tishi bilan odamlar o'rnini elektron boshqariladigan mashinalar, robotlar egallaydi.

Raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi bandlik sektoriga ham ta'sir qiladi. Shunday qilib, kelajakda quyidagi kasblar paydo bo'lishi mumkin:

- shaxsiy marka menejeri;
- virtual advokat;
- hokimiyat vakillari bilan muloqot platformasining moderatori;
- infostilchi;
- raqamli lingvist;
- muddatli broker;
- interfeys uslubchisi.

Raqamli iqtisodiyot – axborotni generatsiya qilish, qayta ishlash, saqlash va uzatishning yangi usullari, shuningdek, raqamli kompyuter texnologiyalari asosida ishlab chiqilgan iqtisodiyotdir. Raqamli iqtisodiyotning asosiy texnologiyalari katta ma'lumotlar (ular bilan ishlashning o'ziga xos ma'lumotlar va usullari), sun'iy intellekt, blokchain texnologiyasi, bulutli hisobot, kvant texnologiyalari, robototexnika, virtual xaqiqat va boshqalar.

Raqamli iqtisodiyotning rivojlanishining muhim natijasi mavjud biznes modellarini o'zgartirish, mahsulotni yaratish, uni sotishda va xizmatlar ko'rsatishda vositachilarning rolini kamaytirishdir. Raqamli texnologiyalar bevosita yetkazib beruvchilar va mijozlarni ulash imkonini beradi, bu esa mahsulot va xizmatlarni shakllantirishga individual yondashishni rivojlantirishga yordam beradi.

Bugun raqamlashtirish siyosati mamlakatimizda asosiy kun tartibidagi masala bo'lib, bu borada O'zbekiston dadil odimlar bilan ildamlamoqda.

Raqamli iqtisodiyot quyidagilarda namoyon bo'ladi

Bu yangi kadrlar va yangi ish joylari hosil bo'lishida

Bu yangi korporativ madaniyat barpo bo'lishida

Bu yangi boshqaruv va nazorat usullarining yuzaga kelishida

Bu katta ma'lumotlar bazalari (big data) va aniqlikka erishishda

Bu sun'iy intellekt va intellektual boshqaruv tizimlarining hosil bo'lishida

Bu ta'lim, ishlab chiqarish va boshqaruvdagi virtualizatsiya jarayonlari amalga oshirishida

Bu buyumlar interneti va masofaviy ta'lim (MOOC) ning keng miqyosda qo'llanilishida

Bu blokcheyn va u orqali yurutiladigan turli-tuman jarayonlarning hayotga tadbiiq qilinishida

Bu mayning jarayoni hamda mustaqil biznes yuritish imkoniyatining yuzaga chiqishida

Bu yangi pul-kredit tizimi va banklar faoliyatining kengayishida

Bu katta investitsiyalar jalb qilish imkonini beradigan ICO (Initial Coin Offering) jarayoning amalga oshirilishida

Bu mustaqil pul birligi va kriptovalyutalarning amaliyotga kirib kelishida

Bu elektron tijorat va elektron biznesning rivojlanishida

Mamlakatimizni 2017 — 2021-yillarda rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasi doirasida o'tgan davr mobaynida davlat va jamiyat hayotining barcha sohalarini tubdan isloh etishga qaratilgan 300 ga yaqin qonun, 4 mingdan ziyod O'zbekiston Respublikasi Prezidenti qarorlari qabul qilindi. So'nggi besh yillik islohotlarning natijasida mamlakatimizda Yangi O'zbekistonni barpo etishning zarur siyosiy-huquqiy, ijtimoiy-iqtisodiy va ilmiy-ma'rifiy asoslari yaratildi. Milliy iqtisodiyotni isloh qilish borasida tashqi savdo, soliq va moliya siyosatini liberallashtirish, tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash va xususiy mulk daxlsizligini kafolatlash, qishloq xo'jaligi mahsulotlarini chuqur qayta ishlashni tashkil etish hamda hududlarni jadal rivojlantirishni ta'minlash bo'yicha ta'sirchan choralar ko'rildi. Fuqarolarning ijtimoiy himoyasini kuchaytirish va kambag'allikni qisqartirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishi sifatida belgilanib, aholini yangi ish o'rinlari va kafolatli daromad manbai, malakali tibbiy va ta'lim xizmatlari, munosib yashash sharoitlari bilan ta'minlash sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarildi.

Hozirgi kunda jahon miqyosida raqamli iqtisodiyotni umumiy bir ma'noda tushunish mavjud emas, shunday bo'lsada, uning ko'plab ta'riflari mavjud. Masalan, raqamli iqtisodiyot– jarayonlarni tahlil qilish natijalaridan foydalanish va katta hajmdagi ma'lumotlarni qayta ishlash asosida turli xildagi ishlab chiqarishlar, texnologiyalar, asbob-uskunalar, tovarlar va hizmatlarni saqlash, sotish va yetkazib berish samaradorligini jiddiy ravishda oshirishga imkon beradigan va raqamli ko'rinishdagi ma'lumotlar asosiy ishlab chiqarish omili deb sanalgan xo'jalik faoliyatidir.

Katta ma'lumotlar bilan ishlash uchun zarur bo'lgan axborot manbalari bo'lib, quyidagilar hizmat qilishi mumkin:

Internetda fodylanuvchilar xulq-atvori loglari.

Avtomobillardantransport kompaniyaiga keladigan GPS-signallar.

Bankning barcha mijozlaritransaksiyalari haqidagi axborotlar.

Yirik chakana tarmoqdagi barcha xaridlari haqidagi axborotlar.

Ko'p sonli shahar IP-videokameralaridan olingan axborotlar.

Sanoat interneti texnologiyalari bilan jihozlangan katta ishlab chiqarish datchiklaridan kelgan axborotlar.

Hozirda Ethereum –uzunligi bo'yicha ikkinchi va rivojlanish sur'ati bo'yicha birinchi o'rinda turadigan ommaviy blokcheyn tizimi hisoblanadi. Augur kraudfandingida investitsiyalarning o'rtacha summasi 750 dollarni tashkil qiladi, lekin 1 dollar yoki hatto 10 sentlik minimal obunalarni tasavvur qilish ham unchalik qiyin emas. Dunyoda istalgan kishi – hatto aholining eng qashshoq qatlamlari va eng uzoq mintaqalar aholisi ham – fond bozorinig investoriga aylanishi mumkin. Agar mamlakatimiz raqamli iqtisodiyot sohasidagi fundamental tadqiqotlarga va sifatli ta'lim olishga asosiy e'tiborini qaratmasa, turli sohalarning jadal rivojiga va amaliy hayotdagi yangicha g'oyalarga erisha olmaydi. Masalan, mamlakatimizdagi ko'pchilik olim va soha mutaxassislarning fikricha, raqamlashtirish jarayoni mamlakat iqtisodiyotida borgan sari kuchayib boradi va transmilliy korporatsiyalarning mamlakat mintaqaviy va milliy iqtisodiyotlaridagi roli ortib boradi. Iqtisodiyotning raqamli segmenti mamlakat iqtisodiyoti va jamiyatda ro'y bergan sifat o'zgarishlari tufayli dolzarb ahamiyatga ega bo'ladi. Yangiraqamli texnologiyalar va platformalar jismoniy shaxslar va korxonalar menejmentiga tobora katta ko'lamda o'zaro aloqalarda transaksiya harajatlarini qisqartirish hamda davlat tuzilmalari va xo'jalik yurituvchi sub'ektlar bilan yaqin aloqalarni amalga oshirishga imkon beradi.

Shu sababli, raqamli iqtisodiyot hamda elektron tijorat information texnologiyahizmatlarining kirib borish darajasi yuqori va qatnashchilar soni ko'p bo'lgan bozorlarda eng samarali faoliyat ko'rsatadi. Birinchi navbatda, bu e-segmentning ulushi YIM 10%ini tashkil qiladigan, bandlik 4%dan yuqori bo'lgan va bu ko'rsatkichlar yaqqol o'sish tendensiyasiga ega bo'lgan internetga qaram tarmoqlar (transport, savdo, logistika va h.k.) bilan bog'liq.

Foydalanilgan asosiy va qo'shimcha adabiyotlar

Foydalanilgan asosiy va qo'shimcha adabiyotlar

1.Akaev A.A., Kenjabaev A.T., Ilxamova Yo.S., Jumaniyozova M.Yu. Iqtisodiyotda axborot komplekslari va texnologiyalari. Darslik.T.-“Fan va texnologiya”. 2019.- 510 bet.

2.Kenjabaev A.T., Ikramov M.M., Allanazarov A.A.. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari. O'quv-qo'llanma.T.-“O'zbekitson faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti”. 2017.- 408 bet.

3.Lapidus L. Sifrovaya ekonomika. Upravlenie elektronnyim biznesom i elektronnoy kommersiy. Uchebnik. M.: INFRA-M, 2019.- 348 str. <https://www.labirint.ru/books/670196/>.

4.Jason Murphy, “What Woolworths Needs to Do to Fight Back”, News.com.au, July 26, 2016, www.news.com.au/finance/business/retail/is-woolworths-at-risk-of-being-killed-by-german-giants/news-story/32fddb1ca6925658a7e620357a8633a0; C. Wahlquist, “Amazon Expands in Australia and Plans Big Warehouse”, Guardian (London), April 19, 2017.

5. BI Intelligence, “Will the Internet of Things Be Bigger Than the Industrial Revolution?” Business Insider: Innovation, August 17, 2016, www.businessinsider.com/iot-ecosystem-internet-of-things-predictions-and-business-potential-2016-7. Po otsenkam GE, k 2020 g. v mire budet naschityvatsya 50 mlrd podklyu-chennykh k internetu ustroystv.

6.A. Lashinsky, “Why Flex Is Going Beyond Its Manufacturing Roots”, Forbes, October 22, 2015.

7.Kenjabaev A.T., Valikhanov A.R. Post-pandemic perspectives for the development of digitalization in Uzbekistan. International Journal of Management, IT & Engineering Vol. 12 Issue 9, September 2022, ISSN: 2249-0558 Impact Factor: 7.119 Journal Homepage: <http://www.ijmra.us>, Email: editorijmie@gmail.com Double-Blind Peer Reviewed Refereed Open Access International Journal - Included in the International Serial Directories Indexed & Listed at: Ulrich's Periodicals Directory ©, U.S.A., Open J-Gate as well as in Cabell's Directories of Publishing Opportunities, U.S.A.

8.Kenjabaev A.T., Valikhanov A.R. International Journal of Research in Economics and Social Sciences (IJRESS) Available online at: <http://euroasiapub.org> Vol. 12 Issue 09 September- 2022 ISSN: 2249-7382 Impact Factor: 8.018|.

9. Kenjabaev A.T., Sulstonov. Risk management in investment projects. International Journal of Marketing and Technology. Vol. 12 Issue 08, August 2022, ISSN: 2249-1058 Impact Factor: 6.559. Journal Homepage: <http://www.ijmra.us>, Email: editorijmie@gmail.com. Double-Blind Peer Reviewed Refereed Open Access International Journal - Included in the International Serial Directories Indexed & Listed at: Ulrich's Periodicals Directory ©, U.S.A., Open J-Gate as well as in Cabell's Directories of Publishing Opportunities, U.S.A.

10.Aman Kenjabaev, Azamat Davletyarov, Dilmurod Suyunov. Digitalization of the economy: concepts, problems and implementation strategy. Spectrum Journal of Innovation, Reforms and Development Volume 12, Feb., 2023 ISSN (E): 2751-1731 Website: www.sjird.journalspark.org.

11.Aman Kenjabaev, Borikhon Ganikhodzhaev, Dilmurod Suyunov, Akbar Kuvandikov. Vevvelopment of the digital economy in uzbekistan and its main directions. American Journal of Interdisciplinary Research and Development ISSN Online: 2771-8948 Website: www.ajird.journalspark.org Volume 14, March, 2023.

